

संस्कृतस्य पाठ्यक्रमः

पूर्णाकाः— 50

कक्षा—षष्ठम्—अष्टम्

1 अपठित अवबोधनम्

10 अंकाः

2 रचनात्मकं कार्यम्

5 अंकाः

3 प्रश्नोत्तरं

5 अंकाः

4 अनुप्रयुक्ता— व्याकरणम्

30 अंकाः

दिल्ली पब्लिक स्कूल, बहादुरगढ़

सत्र — 2016–17

संस्कृत अर्धवार्षिक प्रश्न पत्र का प्रारूप पूर्णाक — 90

कक्षा —आठ

अवधि—3घंटे

सामान्य निर्देश :— कार्य सफाई से ध्यानपूर्वक करें।

सभी प्रश्नों के उत्तर अनिवार्य हैं।

अपठित अवबोधनम्

अनुच्छेदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

10

जीवने अनुशासनस्य अतिमहत्वम् अस्ति। यदि अनुशासनम् न भवति तर्हि किञ्चिदपि कार्य समयेन पूर्ण न भवति। प्रकृति अपि अनुशासनम् पालयति। सूर्यः नियमानुसारे प्रातः उदयति

सांयं च अस्तं गच्छति। सुशीला छात्राः अपि स्वजीवने अनुशासनस्य पालनं कुर्वन्ति। अनुशासन

हीनाः जीवने सफलाः न भवन्ति।

प्रश्नाः — (क) एकपदेन उत्तरत—

1 जीवने कस्य महत्वम् अस्ति ?

2 नियमानुसारं कः प्रातः उदयति ?

3 के जीवने सफलाः न भवन्ति ?

4 के जनाः जीवने सफलाः भवन्ति ?

(ख) एकवाक्येन उत्तरत-

1 सुशीला छात्राः किं कुर्वन्ति ?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

1 ‘समयेन’ इति पदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत ।

2 ‘सायम्’ इति पदस्य विपरीतार्थकं लिखत ।

3 अनुच्छेदेन द्वौ अव्ययौ च्युत ?

4 अनुच्छेदस्य शीर्षकं लिखत ।

प्र० २ अधोलिखितानाम् शब्दान् अर्थाः लिखतः-

5

सत्वरम्, धरायाम्, अल्पाहारम्, भासते, मृज्मार्गम्

प्र० ३ अधोलिखितानाम् हिन्द्याम् अनुवादं कुरुत-

6

(क) शिक्षकाः ज्ञानम् अर्पयितुं संलग्नाः भवन्ति ।

(ख) वर्यं जनमार्गेषु अवकराणि एकत्रम् अकुर्म ।

(ग) अहं मित्रैः सह ग्रामं अगच्छम् ।

(घ) युवाम् अपि विद्यादानम् अकुरुतम् ।

(ङ) वसन्ते कोकिलः अगायत् ।

(च) गुरुकुलस्य व्यवस्थां चालयितुं कृपाः सहाय्यं कुर्वन्ति स्म ।

1

प्र० ४ एकपदेन उत्तरत-

6

(क) नीडौ कः अत्रोट्यत् ?

(ख) पर्यटकाः अपि कुत्र विश्रामम् अकुर्वन् ?

(ग) अल्पाहारं कृत्वा ते कुत्र अगच्छन् ?

(घ) त्रिषु मासेषु कतिवारं रक्तदानं करणीयः ?

(ङ) रहमानस्य संकल्पम् किम् ?

(च) सभागारे नाटिकायाः दर्शकाः के आसन् ?

प्र० ५ एकवाक्येन उत्तरत-

३

(क) वृक्षाणां किं ब्रतम् ?

(ख) मकरस्य पत्नी किम् इच्छति रम ?

(ग) कथायाः सन्देशः किम् इति लिखत ?

प्र० ६ कर्ता-क्रियापदयोः स्त्रीलिंगे परिवर्त्तयित्वा वाक्यानि रचयत-

५

(क) पितामहः कथां कथितवान् ।

(ख) पिता पुत्रं पाठितवान् ।

(ग) माता मिष्ठानम् खादितवान् ।

(घ) मातामहः गृहम् आगतवान् ।

(ङ) पौत्रः विद्यालयम् गतवान् ।

प्र० ७ ‘कः’ कर्मै वदति’ इति लिखत-

५

(क) र्वीकरोतु एतत् जम्बूफलम् ।

(ख) निश्चयेन तस्य हृदयम् अपि मधुरं भविष्यति ।

(ग) अहं त्वां तत्रैव नयामि ।

(घ) मम हृदयं तु वृक्षस्य कोटरे अस्ति ।

(ङ) अहं तु प्राणरक्षार्थं तथा अवदम् ।

प्र० ८ उपसर्ग योजयित्वा क्रियापदानि लिखत-

५

(क) प्र + चिन्त् =

(ख) अप + हर् =

(ग) प्रति + वस् =

(घ) उप + कृ =

(ङ) अनु + भव् =

प्र० ९ विपरीतार्थक पदानि लिखत-

४

साधु, सत्य, धर्मः, शत्रु

प्र० १० सब्दिविच्छेदं कुरुत-

३

कूपमपश्यत्, चिन्ताकुलः, तस्याचार्यः

प्र० ११ मूल्यपरक प्रश्न-

(क) ‘अभ्यासेन निपुणता भवति’ एतस्य प्रमाणं किम्? मातृभाषायां लिखत। ३

प्र० १२ चित्रं दृष्ट्वा पदानि संयोज्य पञ्चवाक्यानि लिखत-

५

जनसम्पर्कः, मज्जे, नेता, जनाः, भाषणं, वाहनानि, चुनावसभायाः, कण्ठे, माला

प्र० १ ३ संखृत में अनुवाद कीजिए।

4

- क) तुम सब ने वहां क्या देखा ?
- ख) राजा दशरथ के चार पुत्र थे।
- ग) कल मेरा मित्र दिल्ली से आया।
- घ) बच्चों को दूध पीना चाहिए।

प्र० १ ४ निम्नलिखित शब्दों से वाक्य बनाओ।

5

बालश्रमिकः, वृक्षः, रेलयानम्, अहम्, कुतः

प्र० १ ५ कथा कम से पुनः लिखो।

6

- क) सूर्यातापेन पीडितः सः मित्रमवदत्।
- ख) न्यूनं अहम् मूर्खः निर्बुद्धिः च अस्ति।
- ग) यावत् सः वृक्षं अधः अगच्छत्।
- घ) सत्यमिदं यत् इश्वरस्य रचना निर्दोषा अस्ति।
- ड) द्वे मित्रे नगरं प्रति गच्छतः रमः।
- च) ईश्वरस्य इयं रचना दोषयुक्ता अस्ति।

प्र० १ ६ निम्नलिखित शब्दों में सब्दिय विच्छेद कीजिए।

6

विद्यालयम्, सैव, प्रत्येकम्, स्वाअतम्, गायक, नयन

प्र० १ ७ मजजूषा से शब्द चुनकर निम्नलिखित रिक्तस्थान में भरकर वार्तालाप पूरी करो। ६

धार्मिकः, ग्रन्थः, श्रीकृष्णस्य, अजरः अमरः, पठामि, इति सत्यम्

पुत्री- माता: ! त्वम् किम् पठसि ?

माता- पुत्री अहम् गीताम् ..... ।

पुत्री- किम् गीता धार्मिकः..... अस्ति ?

माता- आम् गीता.....ग्रन्थः अस्ति ।

पुत्री- गीतायाम् किम् अस्ति ?

माता- गीतायाम् भगवान्..... उपदेशाः सन्ति ।

पुत्री- तत्र श्रीकृष्णः किम् उपदिशति ?

माता- श्रीकृष्णः उपदिशति यत् आत्मा..... च अस्ति ।

पुत्री- किम् आत्मा अजरः अमरः अस्ति इति सत्यम् ?

माता- आम्..... ।

प्र० १४ प्रकृति प्रत्यय विभाग कीजिए ।

3

कृत्वा, चारयितुम्, कीडितुम्,

उत्तरकुँजी

कक्षा-आठ

प्रश्ना: - (क) एकपदेन उत्तरत-

- 1 जीवने अनुशासनस्य महत्वम् अस्ति ।
- 2 नियमानुसारं सूर्यः प्रातः उदयति ।
- 3 अनुशासनहीनाः जीवने सफलाः न भवन्ति ।
- 4 अनुशासितजनाः जीवने सफलाः भवन्ति ।

(ख) एकवाक्येन उत्तरत-

- 1 सुशीला छात्राः स्वजीवने अनुशासनस्य पालनं कुर्वन्ति ।

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

- 1 'समयेन' इति पदस्य तृतीया विभक्तिं एकवचनं च ।
- 2 'सायम्' इति पदस्य विपरीतार्थकं प्रातः ।
- 3 अनुच्छेदे न द्वौ अव्ययौ च्युत- तर्हि, अपि
- 4 अनुच्छेदस्य शीषकं- अनुशासनस्य महत्वम् ।

प्र० २ अधोलिखितानाम् शब्दान् अर्थाः लिखतः-

5

सत्वरम्-बार-बार, धरायाम्-पृथ्वी में, अल्पाहारम्-नाशता, भासते-सुशोभित होना,
मृन्मार्गम्-कच्चे रास्ते को

प्र० ३ अधोलिखितानाम् हिन्द्याम् अनुवादं कुरुत-

6

(क) शिक्षकाः ज्ञानम् अर्पयितुं संलग्नाः भवन्ति ।
अध्यापक शिक्षा देने के लिए लगे रहते हैं ।

(ख) वर्यं जनमार्गेषु अवकराणि एकत्रम् अकुर्म ।
हम सबने लोकमार्ग की गंदगी इकट्ठी की ।

(ग) अहं मित्रैः सह ग्रामं अगच्छम् ।
मैं मित्रों के साथ गाँव गया ।

(घ) युवाम् अपि विद्यादानम् अकुरुतम् ।
तुम दोनों ने भी विद्या का दान किया ।

(ङ) वसन्ते कोकिलः अगायत् ।
वसन्त में कोयल ने गाया ।
(च) गुरुकुलस्य व्यवस्थां चालयितुं कृपाः सहाय्यं कुर्वन्ति स्म ।
गुरुकुल के व्यवस्था चलाने के लिए राजा सहायता करते थे ।

प्र० ४ एकपदेन उत्तरत-

6

- (क) नीडौ कः अत्रोट्यत् ?
- (ख) पर्यटकाः अपि कुत्र विश्रामम् अकुर्वन् ?
- (ग) अल्पाहारं कृत्वा ते कुत्र अगच्छन् ?
- (घ) त्रिषु मासेषु कतिवारं रक्तदानं करणीयः ?
- (ङ) रहमानस्य संकल्पम् किम् ?
- (च) सभागारे नाटिकायाः दर्शकाः के आसन् ?

प्र० ५ एकवाक्येन उत्तरत-

3

- (क) वृक्षाणां किं व्रतम् ?
- (ख) मकरस्य पत्नी किम् इच्छति रम ?
- (ग) कथायाः सन्देशः किम् इति लिखत ?

प्र० ६ कर्ता-क्रियापदयोः स्त्रीलिंगे परिवर्त्यित्वा वाक्यानि रचयत-

5

- (क) पितामही कथां कथितवती ।
- (ख) माता पुत्रं पाठितवान् ।
- (ग) पितृव्यपत्नी मिष्ठानम् खादितवती ।
- (घ) मातामही गृहम् आगतवती ।
- (ङ) पौत्री विद्यालयम् गतवती ।

प्र० ७ ‘कः’ कर्मै वदति’ इति लिखत-

5

- (क) र्वीकरोतु एतत् जम्बूफलम् । वानरः मकरम्
- (ख) निश्चयेन तस्य हृदयम् अपि मधुरं भविष्यति । मकरस्य भार्या मकरम्
- (ग) अहं त्वां तत्रैव नयामि । मकरः भार्याम्
- (घ) मम हृदयं तु वृक्षस्य कोट्टे अस्ति । वानरः मकरम्
- (ङ) अहं तु प्राणरक्षार्थं तथा अवदम् । वानरः मकरम्

2

प्र० ८ उपसर्ग योजयित्वा क्रियापदानि लिखत-

5

- (क) प्र + चिन्त् =प्रचिन्तयति
- (ख) अप + हर् =अपहरति
- (ग) प्रति + वस् =प्रतिवसति
- (घ) उप + कृ = उपकरोति
- (ङ) अनु + भव् = अनुभवति

प्र० ९ विपरीतार्थक पदानि लिखत-

2

साधु-असाधु, सत्यम्-असत्यम्, धर्मः-अधर्मः, शत्रु-मित्रं

प्र० १० सन्धिविच्छेदं कुरुत-

1.5

कूपमपश्यत्-कूपम्+अपश्यत्, चिन्ताकुलः-चिन्त्+आकुलः,

तस्याचार्यः-तस्य+आचार्यः

प्र० ११ मूल्यपरक प्रश्न-

(क) ‘अभ्यासेन निपुणता भवति’ एतस्य प्रमाणं किम्? मातृभाषायां लिखत। 1.5

यदि घड़े से पत्थर पर गड़ा हो सकता है तो पुनरभ्यास से बुद्धि भी

तेज होगी।

दिल्ली पब्लिक स्कूल, बहादुरगढ़

सत्र - 2016-17

संस्कृत वार्षिक प्रश्न पत्र का प्रारूप

पूर्णक - 90

कक्षा -आठ

अवधि-3घंटे

सामान्य निर्देश :- कार्य सफाई से ध्यानपूर्वक करें।

सभी प्रश्नों के उत्तर अनिवार्य हैं।

अपठित अवबोधनम्

अनुच्छेदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

10

जीवने अनुशासनस्य अतिमहत्वम् अस्ति । यदि अनुशासनम् न भवति तर्हि किञ्चिदपि कार्य समयेन पूर्ण न भवति । प्रकृति अपि अनुशासनम् पालयति । सूर्यः नियमानुसारे प्रातः उदयति

सांयं च अस्तं गच्छति । सुशीला छात्राः अपि खजीवने अनुशासनस्य पालनं कुर्वन्ति । अनुशासन हीनाः जीवने सफलाः न भवन्ति ।

प्रश्नाः 1 -(क) एकपदेन उत्तरत-

- 1 जीवने कस्य महत्वम् अस्ति ?
- 2 नियमानुसारं कः प्रातः उदयति ?
- 3 के जीवने सफलाः न भवन्ति ?
- 4 के जनाः जीवने सफलाः भवन्ति ?

(ख) एकवाक्येन उत्तरत-

- 1 सुशीला छात्राः किं कुर्वन्ति ?

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत-

- 1 'समयेन' इति पदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत ।
- 2 'सायम्' इति पदस्य विपरीतार्थकं लिखत ।
- 3 अनुच्छेदेन द्वौ अव्ययौ च्युत ?

4 अनुच्छेदस्य शीर्षकं लिखत ।

प्र0 2 अधोलिखितानाम् शब्दान् अर्थः लिखत:-

5

सत्यरम्, धरायाम्, अल्पाहारम्, भासते, मृज्ञार्गम्

प्र0 3 अधोलिखितानाम् हिन्द्याम् अनुवादं कुरुत-

6

(क) शिक्षकाः ज्ञानम् अर्पयितुं संलग्नाः भवन्ति ।

(ख) वर्यं जनमार्गेषु अवकराणि एकत्रम् अकुर्म ।

(ग) अहं मित्रैः सह ग्रामं अगच्छम् ।

(घ) युवाम् अपि विद्यादानम् अकुरुतम् ।

(ङ) वसन्ते कोकिलः अगायत् ।

(च) गुरुकुलस्य व्यवस्थां चालयितुं वृपाः सहाय्यं कुर्वन्ति रम ।

1

प्र0 4 एकपदेन उत्तरत-

6

(क) नीडौ कः अत्रोठयत् ?

(ख) पर्यटकाः अपि कुत्र विश्रामम् अकुर्वन् ?

(ग) अल्पाहारं कृत्वा ते कुत्र अगच्छन् ?

(घ) त्रिषु मासेषु कतिवारं रक्तदानं करणीयः ?

(ङ) रहमानस्य संकल्पम् किम् ?

(च) सभागारे नाटिकायाः दर्शकाः के आसन् ?

प्र0 5 एकवाक्येन उत्तरत-

3

(क) वृक्षाणां किं ब्रतम् ?

(ख) मकरस्य पत्नी किम् इच्छति रम ?

(ग) कथायाः सन्देशः किम् इति लिखत ?

प्र० ६ प्रश्नों का निर्माण करो।

5

क)सः भित्रस्य गृहं प्रति अगच्छत्।

ख)अत्र द्वे प्रमुखनद्यौ स्तः।

ग)राजा वृद्धायै धनं अयच्छत्।

घ)इयम् त्वाम् अश्मेन अमारयत्।

ड)भटेष्यः च आदेशम् अयच्छत्।

प्र० ७ संस्कृत में अनुवाद कीजिए।

4

क) तुम सब ने वहां क्या देखा ?

ख) राजा दशरथ के चार पुत्र थे।

ग) कल मेरा मित्र दिल्ली से आया।

घ) तीन और सात दस होते हैं।

प्र० ८ क) निम्नलिखित शब्दों में सन्धिविच्छेद कीजिए।

5

पठाम्यहम्, कश्चित्, क्षयमायाति, तदात्मानम्, कोऽपि

ख) निम्नलिखित शब्दों में सन्धि कीजिए।

5

ब्रह्मः+अहम्, सुखम्+आप्नोति, जगत्+ईशः, तत्+लीनः, करोमि+अहम्

प्र० ९ निम्नलिखित संख्याओं को संस्कृत में लिखो।

2

2, 8

प्र० १० निम्नलिखित शब्दों को संस्कृतभाषा में लिखो।

5

क) दो आम

छ) दूसरा बालक

ख) एक पाठ

ग) नवाँ वृक्ष

घ) तीन पुस्तकें

1

प्र० ११ कर्ता-क्रियापदयोः स्त्रीलिंगे परिवर्तयित्वा वाक्यानि रचयत-

5

- (क) पितामहः कथां कथितवान् ।
- (ख) पिता पुत्रं पाठितवान् ।
- (ग) माता मिष्ठान्नम् खादितवान् ।
- (घ) मातामहः गृहम् आगतवान् ।
- (ङ) पौत्रः विद्यालयम् गतवान् ।

प्र० १ २ ‘कः’ करमै वदति’ इति लिखत-

5

- (क) स्वीकरोतु एतत् जन्मूफलम् ।
- (ख) निश्चयेन तस्य हृदयम् अपि मधुरं भविष्यति ।
- (ग) अहं त्वां तत्रैव नयामि ।
- (घ) मम हृदयं तु वृक्षस्य कोटरे अस्ति ।
- (ङ) अहं तु प्राणरक्षार्थं तथा अवदम् ।

प्र० १ ३ निम्नलिखित वाक्यों को उपपदविभक्ति के अनुसार शुद्ध करो ।

5

- 1- राजा भटान् आदेशं अयच्छत् ।
- 2- मार्गस्य उभयतः वृक्षाः सन्ति ।
- 3- वृक्षाय फलानि पतन्ति ।
- 4- बालकः जनकेन प्रश्नं पृच्छति ।
- 5- पुस्तकस्य विना कथं पठिष्यसि ।

प्र० १ ४ असंगत पद को चुनो ।

5

- 1- दृष्ट्वा, गत्वा, हसित्वा, पतिनुम्, श्रुत्वा ।
- 2- कोलवा, जुवारी, डोनापाओला, वागाटोर, अंजुना ।
- 3- श्रीगणेश, कामाक्षी, चन्द्रनाथ, विट्ठलः, दुर्घसागरः ।
- 4- नारिकेलम्, आमम्, दुग्धम्, कालिन्दम्, दाढिमम् ।
- 5- मूषकः, विडालः, शशकः, श्येनः, अश्वः ।

प्र० १५ मज्रूषा से शब्द चुनकर निम्नलिखित रिक्तरथान में भरकर वार्तालाप पूरी करो । ६

धार्मिकः, ग्रन्थः, श्रीकृष्णस्य, अजरः अमरः, पठामि, इति सत्यम्

पुत्री- माताः! त्वम् किम् पठसि ?

माता- पुत्री अहम् गीताम् ..... ।

पुत्री- किम् गीता धार्मिकः..... अस्ति ?

माता- आम् गीता.....ग्रन्थः अस्ति ।

पुत्री- गीतायाम् किम् अस्ति ?

माता- गीतायाम् भगवान्..... उपदेशाः सन्ति ।

पुत्री- तत्र श्रीकृष्णः किम् उपदिशति ?

माता- श्रीकृष्णः उपदिशति यत् आत्मा..... च अस्ति ।

पुत्री- किम् आत्मा अजरः अमरः अस्ति इति सत्यम् ?

माता- आम्..... ।

प्र० १६ प्रकृति प्रत्यय विभाग कीजिए ।

3

कृत्वा, चारयितुम्, कीडितुम्,

प्र० १७ चित्रं दृष्ट्वा पदानि संयोज्य पञ्चवाक्यानि लिखत-

5

जनसम्पर्कः, मज्रे, नेता, जनाः, भाषणं, वाहनानि, चुनावसभायाः, कण्ठे, माला